

Undervisningsguide til *Skam i professionelle relationer*

Følgende artikler, tekster, videoer og dokumentarer kan benyttes til perspektivering og diskussion af de emner, som præsenteres i bogens forskellige kapitler suppleret med bogens refleksionsøvelser.

Eksemplerne, der inddrages, handler ikke om at udstille hjælperprofessionerne og stille de ansatte i et dårligt lys. Formålet med at inddrage konkrete eksempler fra virkeligheden er at se på dem med empatiske øjne og vise det menneskelige i de situationer, som vi alle i bund og grund ville kunne ende i.

Vi kan dømmе folk i eksemplerne, eller vi kan lære af dem, så vi ikke gør krænkelserne efter. Ingen ansatte eller borgere bør stå alene med skammen, for så æder den os op. Hensigten er at give et billede af, at der ikke findes noget "os og dem", men derimod kun vores fælles menneskelighed.

Undervisningsguiden her kan også findes på katjabalslevnielsen.dk, hvor den løbende bliver udbygget og opdateret.

UNDERVISNINGSGUIDE TIL KAPITEL 1

Følgende artikler, tekster, videoer og dokumentarer kan benyttes til perspektivering og diskussion af emnerne, som præsenteres i kapitel 1.

Magtmisbrug og krænkelser

Diskuter den sunde skam ud fra nedenstående artikler og dokumentar.

- Artikel: "Når de, der vogter over forbrydere, selv bryder reglerne", Berlingske. berlingske.dk/danmark/naar-de-der-vogter-over-forbrydere-selv-bryder-reglerne
- Netartikel: "Vi bakker op om whistleblowere", Fængselsforbundet. faengselsforbundet.dk/vi-bakker-op-om-whistleblowere
- Artikel: "Marianne blev mobbet og frosset ude for at sige sandheden", DR. dr.dk/nyheder/indland/marianne-blev-mobbet-og-frosset-ude-sige-sandheden
- Artikel: "Tidligere fængselsbetjent: Personalet opfører sig som bandemedlemmer", Berlingske. berlingske.dk/danmark/tidligere-faengselsbetjent-personalet-opfoerer-sig-som-bandemedlemmer
- Dokumentar: *MeToo: Sexisme bag skærmen*. dfi.dk/viden-om-film/filmdatabasen/film/121053

Når man spejles af andres øjne

Diskuter, hvordan skam kan påvirke den måde, vi ser os selv, så vi retter op på vores adfærd.

Hvad gør det til gengæld, når vi ikke er i stand til det?

Hvad gør det ved relationen og os selv, når vi er i stand til at rette op på de krænkelser, vi har begået, og siger undskyld?

- Artikel: "Ansatte rystede over sig selv", DR. dr.dk/nyheder/indland/ansatte-rystede-over-sig-selv
- Artikel: "'Jeg skammer mig': Manden bag overfusning af familie siger undskyld", Politiken. politiken.dk/indland/art8224184/Manden-bag-overfusning-af-familie-siger-undskyld
- Artikel: "Læger i børne- og ungdomspsykiatrien: Undskyld, vi har ikke gjort det godt nok", Altinget. altinget.dk/boern/artikel/laeger-i-boerne-og-ungdomspsykiatrien-undskyld-vi-har-ikke-gjort-det-godt-nok
- Artikel: "Frederiksberg siger undskyld til 363 familier: 'Vi anerkender, at der er begået store fejl'", Politiken. politiken.dk/indland/art8204780/%C2%BBVi-ankender-at-der-er-begaet-store-fejl%C2%AB

Sund skam som moralsk superkraft

Diskuter, hvordan skam fungerer som et integritetsanker og kan fungere som værdighedens vogter.

- Artikel: "105 jordemødre sender ny advarsel til regionen: 'Vi har fødende i aktiv fødsel, som venter i timer'", Berlingske. berlingske.dk/www.berlingske.dk/105-jordemoedre-sender-ny-advarsel-til-regionen-vi-har-foedende
- Artikel: "Jordemødre græder og fødende får traumer: Hovedstadens fødeafdelinger er pressede", DR. dr.dk/nyheder/regionale/hovedstadsomraadet/jordemoedre-graeder-og-foedende-faar-traumer-hovedstadens
- Artikel: "105 bekymrede jordemødre frygter fremtiden på landets største fødeafdeling", TV2 Lorry. tv2lorry.dk/hvidovre/105-bekymrede-jordemoedre-frygter-fremtiden-paa-landets-stoerste-foedeafdeling-laes-deres-brev-her
- Artikel: "Rigshospitalets jordemødre: Situationen er nu så alvorlig, at vi bliver nødt til at råbe op", Politiken. politiken.dk/debat/debatindlaeg/art8440747/Situationen-er-nu-sa-alvorlig-at-vi-bliver-noedt-til-at-raabe-op

Hvorfor en undskyldning er så magtfuld

Diskuter stolthed, skam og den helende undskyldning ud fra nedenstående materiale.

- “Undskyld!”, Regeringen. regeringen.dk/nyheder/2019/undskyldning-til-godhavnsdrene-fra-marienburg/
- “Rørt Mette Frederiksen til Godhavnsdrene: På vegne af Danmark, undskyld”, DR. dr.dk/nyheder/politik/roert-mette-frederiksen-til-godhavnsdrene-paa-vegne-af-danmark-undskyld
- Podcast med Dr. Harriet Lerner: “I’m Sorry: How to Apologize and Why It Matters”, Part 1 of 2. brenebrown.com/podcast/harriet-lerner-and-brene-im-sorry-how-to-apologize-why-it-matters-part-1-of-2/
- Dokumentar: *Der kommer en dag*, baseret på Godhavn.
- Dokumentar: *Nødråb fra børnehjemmet*.

Når én undskyldning kommer, og en anden undskyldning udebliver

Diskuter, hvad ansvarlighed, undskyldning, skam og sociale bånd har med hinanden at gøre ud fra to forskellige måder at takle seksuelle krænkelse på.

- Dokumentar: *MeToo: Sexisme bag skærmen*.
- Artikel: “Dokumentar om TV 2 viser, hvorfor sexisme-opgør var nødvendigt”, Berlingske. berlingske.dk/ledere/dokumentar-om-tv-2-viser-hvorfor-sexisme-opgoer-var-noedvendigt
- Artikel: “‘Det var en anden tid’ og ‘hun sagde ikke nej’. Her er ti svar på ti idiotiske #metoo-indvendinger”, Berlingske. berlingske.dk/aok/det-var-en-anden-tid-og-hun-sagde-ikke-nej-her-er-ti-svar-paa-ti-idiotiske
- Artikel: “Tidligere DR-Generaldirektør: ‘DR har fejlet som institution’”, Berlingske. berlingske.dk/aok/tidligere-dr-generaldirektoer-dr-har-fejlet-som-institution
- Artikel og udsendelse med undskyldning: “DR undskylder over for 64 tidligere medlemmer af Pige-koret”, TV2. nyheder.tv2.dk/samfund/2021-11-10-dr-undskylder-over-for-64-tidligere-medlemmer-af-pigekoret
- Artikel: “DR’s generaldirektør erkender tredobbelt svigt”, TV2. nyheder.tv2.dk/samfund/2021-11-10-drs-generaldirektoer-erkender-tredobbelt-svigt
- Artikel: “I aften fremlægges opsigtsvækkende DR-rapport – da hun hørte generaldirektøren i radioen, begyndte hun at græde”, TV2. nyheder.tv2.dk/samfund/2021-11-10-i-aften-fremlaegges-opsigtsvaekkende-dr-rapport-da-hun-hoerte-generaldirektoeren
- Artikel: “Kvinder står frem og fortæller om grænseoverskridende oplevelser på TV 2”, Information. information.dk/indland/2021/11/kvinder-staar-frem-fortaeller-graenseoverskridende-oplevelser-paa-tv-2

UNDERVISNINGSGUIDE TIL KAPITEL 2

Følgende artikler, tekster, videoer og dokumentarer kan benyttes til perspektivering og diskussion af emnerne, som præsenteres i kapitel 2.

Når skam siver ned gennem generationer

Se nedenstående dokumentarer, og diskuter kapitlets emner:

- *Min barndom i voldens skygge*, DR.
- *Når mor eller far er psykisk syg*, DR.
- *De brændte børn*, TV2.

Tøndersagen

Tag afsæt i nedenstående videoer og artikler, og diskuter dem ud fra det, som I har lært i kapitel 1 og 2.

Beskriv sund skam, skamløshed, usund skam og skyld med afsæt i artiklerne og videomaterialet.

Forhold jer endvidere til, hvorfor det tog så lang tid for myndighederne at skride ind.

- Video: *Station 2, Pigen fra Tønder-sagen*, TV2 PLAY.
- Video: *Historien om en barndom – den ældste datter fra Tøndersagen fortæller*, YouTube. [youtube.com/watch?v=T0JIItV7mgM](https://www.youtube.com/watch?v=T0JIItV7mgM)
- Artikel: "Dokumentar i tv: Se pigen fra Tøndersagen i øjnene", Politiken. politiken.dk/kultur/film_og_tv/article5655632.ece
- Artikel: "OVERBLIK: Forstå Tøndersagen der skabte gru over hele landet", TV2. nyheder.tv2.dk/samfund/2016-11-16-overblik-forstaa-toendersagen-der-skabte-gru-over-hele-landet
- Artikel: "Dokumentar om Tønderpigen er journalistik fra en voldtægtskultur", Politiken. politiken.dk/kultur/film_og_tv/art5715334/Dokumentar-om-Tønderpigen-er-journalistik-fra-en-voldtægtskultur
- Artikel: "Ekspert om Tøndersagen: Zandras far stjal hendes identitet", TV2. nyheder.tv2.dk/samfund/2016-11-17-ekspert-om-toendersagen-zandras-far-stjal-hendes-identitet

Elefanten i rummet

Tag afsæt i nedenstående materiale og diskuter:

- Hvad har hemmeligheder, tabu og skam med hinanden at gøre?
- Hvad gør det ved vores identitet, når vi ikke taler om elefanten i rummet?

- Hvorfor er det ifølge Helle Lindegaard, at vi ikke taler om det, vi skammer os over?

Kilder:

- Kronik: "Vi smadrer børns livskompass, når vi ikke tør tale om alkoholproblemer", Jyllands-Posten. [jyllands-posten.dk/debat/breve/ECE10785377/vi-smadrer-boerns-livskompass-naar-vi-ikke-toer-tale-om-alkoholproblemer](https://www.jyllands-posten.dk/debat/breve/ECE10785377/vi-smadrer-boerns-livskompass-naar-vi-ikke-toer-tale-om-alkoholproblemer)
- Debatindlæg: "5 råd til at tale om alkoholproblemer", Skolemonitor.dk. [skolemonitor.dk/debat/art7156585/5-raad-til-at-tale-om-alkoholproblemer](https://www.skolemonitor.dk/debat/art7156585/5-raad-til-at-tale-om-alkoholproblemer)
- Podcast: *En rødvinspletet barndom*, 1:4 "Hemmeligheden", DR. [dr.dk/lyd/p1/en-roedvinspletet-barndom/en-roedvinspletet-barndom-1-4-hemmeligheden](https://www.dr.dk/lyd/p1/en-roedvinspletet-barndom/en-roedvinspletet-barndom-1-4-hemmeligheden)

Menneskerettigheder

Læs nedenstående artikler, og diskuter, hvad skam og menneskerettigheder har med hinanden at gøre. Diskuter derudover, hvordan skam kan være med til at krænke folks menneskerettigheder, og hvordan retsikkerheden kan overskrides i jeres praksis.

- "Sarah stævner kommune, fordi hun ikke blev tvangsfjernet som barn", Politiken. [politiken.dk/indland/art8074938/Deres-19-hunde-sked-over-det-hele-der-var-for-lidt-mad-men-til-gengæld-gav-mor-dem-alkohol](https://www.politiken.dk/indland/art8074938/Deres-19-hunde-sked-over-det-hele-der-var-for-lidt-mad-men-til-gengæld-gav-mor-dem-alkohol)
- "Pige måtte tigge om mad hos naboerne og blev introduceret til både alkohol og hash af sin mor. Nu er kommunen dømt for svigt", Politiken. [politiken.dk/indland/art8108337/Pige-måtte-tigge-om-mad-hos-naboerne-og-blev-introduceret-til-både-alkohol-og-hash-af-sin-mor.-Nu-er-kommunen-dømt-for-svigt#Echobox=1613731592](https://www.politiken.dk/indland/art8108337/Pige-måtte-tigge-om-mad-hos-naboerne-og-blev-introduceret-til-både-alkohol-og-hash-af-sin-mor.-Nu-er-kommunen-dømt-for-svigt#Echobox=1613731592)
- "Sarah får 300.000 kr. i erstatning af kommunen, men hendes storebror får ingenting: 'Det er pisseuretfærdigt. Jeg halter, men jeg står sgu da. Han er fuldstændig ødelagt'", Politiken. [politiken.dk/indland/art8108972/%C2%BBDet-er-pisseuretfærdigt.-Jeg-halter-men-jeg-står-sgu-da.-Han-er-fuldstændig-ødelagt%C2%AB](https://www.politiken.dk/indland/art8108972/%C2%BBDet-er-pisseuretfærdigt.-Jeg-halter-men-jeg-står-sgu-da.-Han-er-fuldstændig-ødelagt%C2%AB)
- "Omsorgssvigtet kvinde får støtte fra Institut for Menneskerettigheder i sag mod kommune", Institut for Menneskerettigheder. [menneskeret.dk/nyheder/omsorgssvigtet-kvinde-faar-stoette-institut-menneskerettigheder-sag-kommune](https://www.menneskeret.dk/nyheder/omsorgssvigtet-kvinde-faar-stoette-institut-menneskerettigheder-sag-kommune)

Suppler med indlæg på [grænseløst.dk](https://www.graenseløst.dk).

Se videoklipet: "EVA SMITH: Vi har stadig brug for menneskerettighederne". [fb.watch/5_VwLxE4C/](https://www.fb.watch/5_VwLxE4C/)

Fie

Se DR-dokumentaren *Fie*, der omhandler Fie Laursen og bagsiden af livet som influencer: dr.dk/drtv/episode/fie_-doer-jeg-saa-doer-jeg_233705

Se begge eller et af de to afsnit:

- Afsnit 1: "Dør jeg, så dør jeg".
- Afsnit 2: "Ord sætter sig som tatoveringer".

Diskuter, hvordan I ser skam og skamløshed komme til udtryk i afsnittene om Fie Laursen, og diskuter det ud fra det, I har lært i kapitel 2.

Hvordan kan dét at være blevet udsat for skam føre til skamløs adfærd?

Skammens mange ansigter

Tag afsæt i nedenstående artikel og dokumentar, og diskuter de forskellige måder, som skam kan komme til udtryk på.

- Hvilken betydning har forældrenes adfærd for børnenes selvforståelse?
- Hvordan ser I, at skammen er relationel?
- Hvordan kan forældrenes egen adfærd være grundlagt på skam?

Kilder:

- Artikel: "Skolefotografer: Forældre beder os fjerne deller og gule tænder på deres børn", DR Nyheder. dr.dk/nyheder/indland/skolefotografer-foraeldre-beder-os-fjerne-deller-og-gule-taender-paa-deres-boern
- Dokumentar: *Har vi travlt, mor?* DR. dr.dk/presse/har-vi-travlt-mor-13

Træd ind i cirklen – når skam og traumer går i arv

- Se filmen *Wisdom of trauma* af Gabor Maté. wisdomoftrauma.com/movie/?fbclid=IwAR3oNe7Dr95CdoKgDScyUgHeqP42sLY9qRMJR2FGHDbEGqxyFJYIaYTY11A
- Se videoen *Step inside the circle*, YouTube. youtu.be/FVxjuTkWQiE

Diskuter, hvordan skam går i arv, hvordan det former, hvordan vi ser os selv, og påvirker vores adfærd.

Hvilken forståelse kan dette perspektiv give dig i forhold til dem, du skal hjælpe?

Skam og fattigdom

- Dokumentar: *Den usynlige arv*, DR1.
- Dokumentar: *Fattige danske børn – den usynlige arv*, DR.
- Dokumentarserie: *Barndom på bistand*, DR2. dr.dk/drtv/episode/barndom-paa-bistand_48875
- Film: *USA's fattige børn*. dr.dk/drtv/program/usas-fattige-boern_215322
- Rapport: *Små kår – børn og unges opvækst i økonomisk fattigdom*, Egmont Fonden, 2021. egmontfonden.dk/en-opvaekst-i-okonomisk-fattigdom-forringer-born-og-unges-muligheder-trives-og-klare-sig-godt-i
- Debatindlæg: "Forsker: Regeringen har glemt de fattige danske børn", Altinget. altinget.dk/boern/artikel/forsker-regeringen-har-glemt-de-fattige-boern

Nadia med det brækkede ben

Tag afsæt i sagen om Nadia, der gik rundt på et brækket ben i to måneder.

- Hvor ser I elementer af skyld og skam?
- Diskuter, hvordan krænkelser kommer til udtryk.
- Diskuter ud fra distinktionen mellem skyld og skam, hvorfor det kan være så svært at vedkende sig fejl og råde bod på dem.
- Hvordan ville man kunne have håndteret sagen på en anden måde? Hvilke følelser kan stå i vejen for dette?
- Diskuter, om der er en større risiko for, at socialt udsatte bliver krænket.

Kilder:

- Artikel: "Nadia Pedersen væltede og brækkede sit ben – men hendes bosted frygtede, at forældrene brækkede pigens knogler", Berlingske. berlingske.dk/samfund/nadia-pedersen-vaeltede-og-braekkede-sit-ben-men-hendes-bosted-frygtede-at
- Video: *Nadia gik en måned på en brækket fod, uden bosted opdagede det*, TV2 Lorry. tv2lorry.dk/lejre/nadia-gik-paa-braekket-ben-i-en-maaned-uden-bosted-opdagede-det

UNDERVISNINGSGUIDE TIL KAPITEL 3

Følgende artikler, tekster, videoer og dokumentarer kan benyttes til perspektivering og diskussion af emnerne, som præsenteres i kapitel 3.

Skarpe kanter

Se Netflix-serien *Sharp Objects*, og diskuter emnet ud fra bogens tidligere kapitler.

Når krænkelse ændrer den, man er

- Se dokumentaren *Vores mareridt fra børnehaven*.
- Suppler med artiklen "Sebastian blev misbrugt i børnehaven – endte som byens bølle", TV2 Østjylland. tv2ostjylland.dk/aarhus/sebastian-blev-misbrugt-i-boernehaven-endte-som-byens-boelle
- Diskuter skam og skamløshedens væsen med afsæt i dokumentaren og artiklen.
- Hvordan påvirker skam, hvordan vi ser os selv som menneske?

Selvskade

- Netartikler på Forening selvskade og spiseforstyrrelser. spiseforstyrrelse.dk/viden
- Artikel: "Mishandling i barndommen seksdobler risikoen for at skade sig selv", videnskab.dk. [videnskab.dk/videnskab.dk/kultur-samfund/mishandling-i-barndommen-seksdobler-risikoen-skade-sig-selv](https://videnskab.dk/kultur-samfund/mishandling-i-barndommen-seksdobler-risikoen-skade-sig-selv)
- Video: *Markus Grigo fra bagedysten er vokset op med vold - Tæt På*, YouTube. youtube.com/watch?v=QEvZ2tSE5MA
- Forskningsrapport: *Selvskade blandt børn og unge*, VIVE 2016. vive.dk/media/pure/6565/531433
- Kronik: "Jeg blev stemplet som svag anorektiker, men jeg er en stærk overlever", Politiken. information.dk/debat/2020/10/stemplet-svag-anorektiker-staerk-overlever
- Netdokument: "Tegn på selvskade". spiseforstyrrelse.dk/viden/vejledning-til-fagpersoner/tegn-paa-selvskade

Tag afsæt i ovenstående, og diskuter, hvordan skam er relateret til selvskade:

- Hvordan kan adfærd hos fagprofessionelle, pårørende og medierne være med til at understøtte skam hos dem, der skader sig selv?
- Hvilke tegn kan du være med til at opdage i din praksis, og hvad kunne afholde dig fra at reagere på en bekymring?

Skamløshed, narcissisme og grooming

Læs følgende artikler, se dokumentarerne, og diskuter skam, skamløshed og narcissisme.

- Artikel: "Marilyn Manson fyret af pladeselskab efter anklager om misbrug af kvinder", DR. dr.dk/musik/marilyn-manson-fyret-af-pladeselskab-efter-anklager-om-misbrug-af-kvinder
- Artikel: "Det bedste gemmested for folk som Woody Allen og Marilyn Manson er lige midt i det hele", Politiken. politiken.dk/kultur/art8140860/Det-bedste-gemmested-for-folk-som-Woody-Allen-Marilyn-Manson-og-Michael-Jackson-er-lige-midt-i-det-hele
- Dokumentar: *Leaving Neverland*.
- Dokumentar: *Vi overlevede R. Kelly*.
- Dokumentar: *Sexanklagerne mod R. Kelly: Regnskabets time*. play.tv2.dk/serie/sexanklagerne-mod-r-kelly-regnskabets-time
- Artikel: "De seks mest foruroligende ting i dokumentaren 'Surviving R. Kelly'", Vice. vice.com/da/article/xwjbpk/de-seks-mest-foruroligende-ting-i-dokumentaren-surviving-r-kelly

Victimblaming og grooming i Danmark

- Dokumentar: *De misbrugte filmbørn*, TV2.
- Podcast: *Manden på cyklen*. tv2east.dk/manden-paa-cyklen
- Kronik: "Ord kan forværre et overgreb", Politiken. politiken.dk/debat/kroniken/art6396626/Ord-kan-forværre-et-overgreb
- Artikel: "Susanne Bøgeløv Storm var et af 'de misbrugte filmbørn': Nu ser jeg min egen historie om grooming og voldtægt gentage sig 40 år efter", Politiken. politiken.dk/debat/debatindlaeg/art6720261/Nu-ser-jeg-min-egen-historie-om-grooming-og-voldtægt-gentage-sig-40-år-efter
- Artikel: "Tidligere filmbarn er flyttet 52 gange, siden hun forgæves gik til politiet", TV2. nyheder.tv2.dk/samfund/2018-03-17-tidligere-filmbarn-er-flyttet-52-gange-siden-hun-forgaeves-gik-til-politiet

Fie

Se DR dokumentaren *Fie*, der omhandler Fie Laursen og bagsiden af livet som influencer. Link til hjemmeside: dr.dk/drtv/saeson/fie_233640

Se begge eller et af de to afsnit:

- Afsnit 1: "Dør jeg, så dør jeg".
- Afsnit 2: "Ord sætter sig som tatoveringer".

Diskuter, hvordan I ser skam, selvskade og skamløshed komme til udtryk i afsnittene om Fie Laursen, og diskuter det ud fra det, I har lært i kapitel 3. Hvordan kan dét at være blevet udsat for skam føre til skamløs adfærd?

Sugardating

Diskuter skamløshed, benægtelse og skam ud fra følgende artikler og dokumentarer:

- Artikel: "Fik overskredet sine seksuelle grænser som 14-årig – nu advarer hun unge kvinder mod sugardating", TV2. livsstil.tv2.dk/2021-10-01-fik-overskredet-sine-seksuelle-graenser-som-14-aarig-nu-advarer-hun-unge-kvinder-mod
- Dokumentar: *Sugardating – alt har en pris*, TV2 PLAY.
- Artikel: "Sugardating – nu med forskning", Weekendavisen. weekendavisen.dk/2021-15/24spoergsmaal/sugardating-nu-med-forskning
- Dokumentarserie: *En sugardaters fortælling*, DR. dr.dk/drtv/serie/gina-jaqueline--en-sugardaters-fortaelling_6564
- Forskningsrapport: *Unge udveksling af intimitet for materielle goder. Et kvantitativt studie*, VIVE. vive.dk/da/udgivelser/unges-udveksling-af-intimitet-for-materielle-goder-16044/
- Forskningsrapport: *Sugardating blandt danske unge i alderen 18-30 år. Et kvalitativt studie*, Velux Fonden. forskning.ruc.dk/da/publications/sugardating-blandt-danske-unge-i-alderen-18-30-ar-et-kvalitativt-
- Artikel og program: Fakta om sugardating og "Undercover som sugardater", Faktalink.dk. faktalink.dk/sugardating

Skamløshed og benægtelse

Se DR-dokumentaren *Bonnie og de tusinde mænd*. vimeo.com/137947133

- Forhold dig/jer til, hvor skam, skamløshed og benægtelse kommer til udtryk.
- Hvilken betydning har disse aspekter for Bonnies selvforståelse?
- Mærker du sund skam, når du ser dokumentaren? Hvordan og i forbindelse med hvad kommer det til udtryk hos dig?
- Tag også afsæt i det, som du/I lærte i kapitel 2, og observer, om du/I kan finde eksempler på skamløs adfærd.
- Hvad gør den skamløse adfærd ved folk omkring den skamløse?

Christianias børn

Se DR-dokumentaren *Christianias børn*. dr.dk/drtv/program/christianias-boern--skyggesiden-af-eventyret_228089

- Hvordan kommer skamfulde krænkelser til udtryk i programmet?
- Hvad gør det ved personerne selvforståelse?
- Hvordan går skam i arv?
- Hvor er skammen blevet brudt, så den ikke går i arv?
- Hvordan kan det relationelle aspekt ved skam eksemplificeres ud fra programmet?

Når skam går i arv

Tag afsæt i artiklen "Elisabeth og Patrick gør alt for at få deres børn igen – deres fortid giver store problemer". bt.dk/samfund/elisabeth-og-patrick-goer-alt-for-at-faa-deres-boern-igen-deres-fortid-giver-store

- Diskuter, om skam kan gå i arv og i så fald, hvordan det kommer til udtryk.
- Hvordan kan sund skam fungere som modvægt til skamløshed?

Skamløshed

Følgende kilder kan benyttes til at diskutere emnet:

- Dokumentar: *Tiger King*.
- Artikel: "Why Tiger King's self-absorbed personalities make such terrific TV". polygon.com/2020/4/14/21212052/tiger-king-netflix-joe-exotic-narcissistic-personality-disorder
- Dokumentarserie: *Fars pige*, DR.
- Dokumentarserie: *Sådan overlever du et voldeligt forhold*, DR.
- Serie: *Exit*.

UNDERVISNINGSGUIDE TIL KAPITEL 4

Følgende artikler, tekster, videoer og dokumentarer kan benyttes til perspektivering og diskussion af de emner, som præsenteres i kapitel 4.

Kognitive forvrængninger og skam

Se DR-dokumentaren *100 falske forelskelser*, afsnit 4. dr.dk/drtv/serie/100-falske-forelskelser_229256

- Du kan med fordel se afsnit 1 for også at få et indblik i baggrunden for, hvad der fandt sted i forbindelse med de 100 falske forelskelser.
- Forhold dig til kvindens kognitive forvrængninger, og hvilke tidlige erfaringer og skemata det har skabt, personlige leveregler og automattanker. Hvilken betydning har det for hendes måde at indgå i relationer på? At være i verden på?

Når skam tatoverer sig ind i sindet som kognitive forvrængninger

Se DR-dokumentaren *Fie*, sæson 1, episode 2. Link til hjemmeside: dr.dk/drtv/se/fie_-ord-saetter-sig-som-tatoveringer_233706

- Forhold dig til hendes kognitive forvrængninger, og hvilke skemata de har skabt, personlige leveregler og automattanker. Hvilken betydning har det for hendes måde at indgå i relationer på? At være i verden på?

Se dokumentaren *Min barndom i helvede*

Link til hjemmeside: filmcentralen.dk/grundskolen/film/min-barndom-i-helvede

- Kan du identificere bestemte kognitive skemaer, leveregler og automatiske tanker, som har afsæt i skamfulde oplevelser?
- Diskuter desuden, hvordan skamløs adfærd og giftig skam kommer til udtryk.
- Hvordan bliver det synligt, at skam er relationelt, når du tager afsæt i filmen?
- Kan du identificere potentielle skamudlødere?

UNDERVISNINGSGUIDE TIL KAPITEL 5

Følgende artikler, tekster, videoer og dokumentarer kan benyttes til perspektivering og diskussion af de emner, som præsenteres i kapitel 5.

Se DR-dokumentaren *Verdens dejligste møgunger*, afsnit 2

Link til hjemmeside: dr.dk/drtv/serie/verdens-dejligste-moegunger_234707

- Diskuter, hvordan skam kommer til udtryk. Hvordan viser et "mentalt granatchok" sig f.eks.?
- Hvilken forforståelse møder børnene de voksne med?
- Hvilken forforståelse er børnene blevet mødt med på tidligere skoler? Hvilken betydning har det haft for børnenes selvforståelse og deres adfærd?
- Hvilken forforståelse møder personalet på Sorte Hest børnene med? Hvilken betydning har det for det relationelle møde?

Se DR-dokumentaren *Prinsesser fra blokken*, episode 4

Link til hjemmeside: dr.dk/drtv/se/prinsesser-fra-blokken_47349

- Hvad består kvindernes skamspindelvæv af?
- Hvilke forventninger er der til:
 - Hvem de skal være?
 - Hvad de skal være?
 - Hvordan de skal være?
- Hvad ville kunne aktivere en skamfølelse hos dem?

Lyt til DR-podcasten *Det perfekte offer*, episode 7:7 "Et andet sted"

- Hvordan påvirker krænkelserne kvindens forforståelse?
- Hvilken betydning har det for hendes møde med offentlige hjælpere fremadrettet?
- Giv eksempler på borgere, som har tidligere negative erfaringer med systemet, og hvordan det påvirker det relationelle møde.

Se DR-dokumentaren *Blok på bistand*, "Historien om Jimmi"

Link til hjemmesiden: youtube.com/watch?v=ULmsYftnHVs og youtube.com/watch?v=Y4WN17YhMX8

Forhold dig til nedenstående spørgsmål:

- Hvilke forforståelser ser du i klippene? Hos familien, Jimmi og beskæftigelseskonsulenten?
- Hvordan udtrykkes forforståelsen verbalt og nonverbalt?
- Hvilken betydning har det for deres forståelseshorisont? (Hvor ligger deres fokus? Hvad overser de?)
- Hvor bliver forforståelsen benyttet konstruktivt? U hensigtsmæssigt?
- Hvordan genkender du dig selv i klippet?
- Hvilke forforståelser/fordomme kommer der op i dig selv, når du ser klippet?

Se TV2-dokumentaren *Min sindssygt sunde familie*

Se dokumentaren *Min sindssygt sunde familie*: tv.tv2.dk/min-sindssygt-sunde-familie

Diskuter, hvilke værdier der er til stede i de tre familier, og hvordan det påvirker deres måde at se verden på.

- Hvordan kan disse værdier være med til at aktivere skam hos familiemedlemmerne, hvis de ikke kan leve op til dem?
- Når du ser dokumentaren, kan du så se, hvordan du ubevidst kan komme til at overføre dine private værdier til dem, du skal hjælpe? Beskriv hvordan.

Læs artiklen “Natascha har sat ild til ting og sidder blandt landets farligste kriminelle for det – men hun er ikke pyroman”

Link til hjemmeside: berlingske.dk/samfund/natascha-har-sat-ild-til-ting-og-sidder-blandt-landets-farligste

- Hvordan kan jeres forforståelse hjælpe jer med at skabe forståelse af Natashas adfærd?
- Hvilken betydning har hendes egen forforståelse for hendes tolkning af sig selv og verden?

Nødråb fra et børnehjem

Se TV2's dokumentar *Nødråb fra et børnehjem*, og læs følgende artikler:

- “Dokumentar om anbringelser: ‘Helt uacceptabelt’”, Socialpædagogen. socialpaedagogen.sl.dk/arkiv/2021/03/dokumentar-om-anbringelser-giver-voldsomt-debat/
- “Hvem beskytter anbragte børn mod systemvold?”, Jyllands-Posten. jyllands-posten.dk/debat/breve/ECE12835532/hvem-beskytter-anbragte-boern-mod-systemvold

- "Danny fik proppet hovedet i toilettet på børnehjem – nu kræver han erstatning", TV2 Lorry. tv2lorry.dk/frederiksberg/danny-fik-proppet-hovedet-i-toilettet-paa-boernehjem-nu-kræver-han-erstatning

Diskuter, hvilke værdier der er i spil, og hvilken betydning det har for det relationelle møde og den kultur, der beskrives.

UNDERVISNINGSGUIDE TIL KAPITEL 6

Følgende artikler, tekster, videoer og dokumentarer kan benyttes til perspektivering og diskussion af de emner, som præsenteres i kapitel 6.

Mistillid og kampen mod systemet

Lyt til podcasten *Monicas kamp*: lev.dk/viden-om/podcast/

Læs følgende artikel: "Konservativ lokalpolitiker til partifæller: Mistro til handicappede borgere koster kommuner en formue", Altinget. altinget.dk/artikel/k-profil-til-borgmestre-fjern-mistilliden-til-handicapomraadet

- Hvordan kommer krænkelser og skam til udtryk på forskellig vis?
- Hvor på det sociale termometer er relationen i forhold til skam og stolthed og derved i forhold til usikre eller sikre sociale bånd?
- Hvad skruer op eller ned for skam eller stolthed?

Menneskerettigheder

Se videoklipet "EVA SMITH: Vi har stadig brug for menneskerettighederne". fb.watch/5_VwLAXE4C/

Diskuter, hvordan skam kan være med til at krænke folks menneskerettigheder, og hvordan retssikkerheden kan overskrides i jeres praksis.

Skam, vold og magt

Se dokumentaren *Nødråb fra børnehjemmet*, TV2.

Der kan suppleres med følgende artikler:

- "Magtanvendelse skal altid give mening for de udsatte børn og unge", Jyllands-Posten. jyllands-posten.dk/debat/breve/ECE12797058/magtanvendelse-skal-altid-give-mening-for-de-udsatte-boern-og-unge/?fbclid=IwAR0J7mV92qu3Ywal52vpF1toCDEqm_mx_vE3kDKu2D3_FAqspnC-qjrZX0E
- "Trods sagen om Godhavnsdrene lyttes der stadig ikke til anbragte børn, når de fortæller om svigt", Information. information.dk/debat/2021/04/trods-sagen-godhavnsdrene-lyttes-stadig-anbragte-boern-naar-fortaeller-svigt?fbclid=IwAR132zUpgueNA0BrggJxtgAGE83CiNWvQJmts1dPdTB7jribubV98xDIZg
- "FADD: Pas på med at give udsatte børn for meget selvbestemmelse", Altinget. altinget.dk/social/artikel/fadd-pas-paa-med-at-give-udsatte-boern-for-meget-

[selvbestemmelse?fbclid=IwAR3fGLkDPHFYaH4hMDpe3DQL-lzup8D6p9JffLoVSGUbijykJesBjo-HPoY](#)

- "Magtanvendelser mod anbragte børn og unge bliver ikke indberettet", TV2 Lorry. [tv2lorry.dk/tv-2/magtanvendelser-mod-anbragte-boern-og-unge-bliver-ikke-indberettet](#)
- "Dokumentar om anbringelser: 'Helt uacceptabelt'", Socialpædagogen. [socialpaedagogen.sl.dk/arkiv/2021/03/dokumentar-om-anbringelser-giver-voldsomt-debat/](#)
- "Hvem beskytter anbragte børn mod systemvold?", Jyllandsposten. [jyllandsposten.dk/debat/breve/ECE12835532/hvem-beskytter-anbragte-boern-mod-systemvold/](#)
- "Danny fik proppet hovedet i toilettet på børnehjem – nu kræver han erstatning", TV2 Lorry. [tv2lorry.dk/frederiksberg/danny-fik-proppet-hovedet-i-toilettet-paa-boernehjem-nu-kræver-han-erstatning](#)

Diskuter ud fra det, du og din studiegruppe har lært om skam og ondskab i dette kapitel, hvordan I ser vold, skam, ondskab og krænkelse af menneskerettigheder relateret til hinanden ud fra ovenstående artikler og udsendelser.

- Diskuter, hvilke værdier der er i spil, og hvilken betydning det har for det relationelle møde og den kultur, der beskrives.
- Diskuter, hvordan skam kan påvirke relationen ud fra kapitlets budskaber.
- Hvilken betydning ser I, skam kan have i forhold til at handle ondt samt vores evne til at rette op på vores fejl og handle anderledes?

Når det onde kommer til udtryk i vores ord

Se dokumentaren: *Er du åndsvag?* [youtube.com/watch?v=9vIgZTyKNlk](https://www.youtube.com/watch?v=9vIgZTyKNlk)

Diskuter, hvordan skam kommer til udtryk gennem sproget.

- Hvilke typer af ondskab er der på spil?
- Hvordan ser i en relation mellem ondskab og skam i udsendelsen?
- Hvad gør det ved de hjælpsøgendes selvforståelse at blive mødt med skamfuld adfærd?

Forskellige perspektiver på ondskab og krænkelse i praksis

Diskuter kapitlet ud fra nedenstående artikler:

- “En pårørendes beretning om manglende faglighed og forråelse i ældreplejen”, Dorthe Birkmose. dorthebirkmose.dk/en-paaroerendes-beretning-om-manglende-faglighed-og-forraaelse-i-aeldreplejen
- “Når vi er mange nok, er politikerne nødt til at lytte”, LEV. lev.dk/viden-om/nyheder/nyhed/2021/april/nar-vi-er-mange-nok-er-politikerne-nodt-til-at-lytte/?fbclid=IwAR2IDBNcCeed7OoMUy5DGvIEM0ZPaCucMU8iSRYBUu4yDHYguOIrtvH5gms
- “Rasmus tabte til kræften – og til systemet: ‘Lægerne skulle have handlet noget før’”, B.T. bt.dk/samfund/rasmus-tabte-til-kraeften-og-til-systemet-laegerne-skulle-have-handlet-noget-foer?fbclid=IwAR2KhnduWHpMnSxzhFNkZ47tSVd2w9PJvUd5SpK0vEoYYulwtGkiUed1yw0
- “Betinas verden brød sammen: Nu kæmper hun for sin families liv”, Lokalavisen Aarhus. aarhus.lokalavisen.dk/samfund/ECE13005716/betinas-verden-broed-sammen-nu-kaemper-hun-for-sin-families-liv/?fbclid=IwAR3I1BvWfiqOkbgD9YDNrucOqWQoYPpeTVvHYGjFDqPJISTDldlu-7O_ouE

Dette kan suppleres med DR-dokumentarerne:

- *Patienter på samleband*. dr.dk/drtv/program/patienter-paa-samlebaand_256092
- *Afsløret: Hvor er min mentor?* (1:2). dr.dk/drtv/episode/afsløret_hvor-er-min-mentor-1_2_52506

Fysioterapeut udnytter tre kræftramte kvinder til sex

Lyt til DR-podcasten *Det perfekte offer III*. dr.dk/lyd/p1/det-perfekte-offer-iii

Dette kan suppleres med artiklen “Tre kræftramte kvinder følte sig udnyttet til sex med deres tidligere fysioterapeut: ‘Jeg var i hans greb. Jeg turde ikke sige nej’”, DR. dr.dk/nyheder/indland/tre-kraeftramte-kvinder-foelte-sig-udnyttet-til-sex-med-deres-tidligere

- Diskuter, hvordan skam kan være med til at fastholde krænkende relationer.
- Hvilke typer af ondskab og uetiske handlinger kan du og din studiegruppe identificere?

Det perfekte offer – når vi handler ondt i praksis

Lyt til DR-podcasten *Det perfekte offer II*. dr.dk/lyd/p1/det-perfekte-offer-2

Læs artiklen "Efter afsløringer: Psykolognævnets formand kaldes til samtale hos minister", DR. dr.dk/nyheder/politik/efter-afsloringer-psykolognaevnets-formand-kaldes-til-samtale-hos-minister

Dette kan suppleres med artiklerne: "Kvinder ville klage over deres psykologer: Blev afvist af Psykolognævnet", DR. dr.dk/nyheder/indland/kvinder-ville-klage-over-deres-psykologer-blev-afvist-af-psykolognaevnet og "Udnyttet som sexslave af sin psykolog: Sara kan ikke få erstatning", DR. dr.dk/nyheder/indland/udnyttet-som-sexslave-af-sin-psykolog-sara-kan-ikke-faa-erstatning

- Diskuter skam, krænkelser og ondskabs indflydelse på det relationelle møde og den enkeltes selvforståelse.
- Hvordan kan mødet med professionelle aktivere skamfulde flashbacks?
- Hvordan kan skam gøre borgeren afhængig af den professionelle?
- Hvilke typer af ondskab kan I identificere i podcasten?

Ondskab

Se den svenske film *Ondskab* fra 2003, og diskuter fænomenerne ondskab og skam og deres indvirkning på hinanden.

I kan her med fordel vende tilbage til det, som blev præsenteret i kapitel 1 og 2, og diskutere, hvordan skam former, hvem vi er.

Når fagprofessionelle bliver krænket

Med afsæt i nedenstående artikler diskuteres ondskab og skam, i forhold til hvad der kan få borgere til at handle ondt og krænke de professionelle.

- "Kim på kontanthjælp chikanerede sagsbehandlere: Her er dommen", Avisen.dk. avisen.dk/kim-paa-kontanthjaelp-chikanerede-sagsbehandlere-her_521815.aspx
- "Sagsbehandler Henriette blev chikaneret: 'Jeg blev kaldt so, luder, nazikælling'", Berlingske. berlingske.dk/danmark/sagsbehandler-henriette-blev-chikaneret-jeg-blev-kaldt-so-luder
- "Mand dømt for trusler: Jeg kapper hovedet af hende", tv2nord.dk. tv2nord.dk/hjorring/mand-domt-trusler-jeg-kapper-hovedet-af-hende
- "Fakta om vold på arbejdspladsen", Det Kriminalpræventive råd. dkr.dk/vold-og-voldtaegt/fakta-om-vold-paa-arbejdspladsen
- "Vold og trusler er hverdag for offentligt ansatte – hvornår vil du bryde ind?", TV 2. nyheder.tv2.dk/samfund/2017-11-23-vold-og-trusler-er-hverdag-for-offentligt-ansatte-hvornaar-vil-du-bryde-ind

Se dokumentaren *Plejehjemmet bag facaden*, TV2

Link til hjemmeside: tv.tv2.dk/tema/plejehjemmene-bag-facaden og nyheder.tv2.dk/video/ck1kNXpwZGJZcERjMGx6cThydE9YdlpYZ0dPbUJZN2Q

Suppler med nyhedsudsendelsen "Skjulte optagelser af 90-årig blev kaldt 'umenneskelige' – men kommune freder sig selv", TV2.

nyheder.tv2.dk/samfund/2020-08-29-optagelser-blev-kaldt-umenneskelige-nu-kalder-kommunen-det-en-faglig-noedvendig

Supplerende tekster:

- "Skammen undertrykkes ofte i ældreplejen", Kristeligt Dagblad. kristeligt-dagblad.dk/liv-sjael/skammen-undertrykkes-ofte-i-aeldreplejen
- "Når omsorg bliver til krænkelse", Socialpædagogen. socialpaedagogen.sl.dk/arkiv/2001/naar-omsorg-bliver-til-kraenkelse/

Diskuter ud fra de to udsendelser og artiklerne, hvordan den sunde og den usunde skam kommer til udtryk.

- Hvad hjælper den sunde skam os med?
- Hvad gør den usunde skam ved os som menneske – både hjælper som hjælpsøgende?
- Diskuter *Splinten i øjet*, og hvad det gør, i forhold til hvordan vi ser andre mennesker og den adfærd, der følger med dette.

Inddragelse og tillid

Læs VIVE's undersøgelse *Inddragelse og tillid i mødet mellem kommunerne og borgere med handicap*, og diskuter, hvordan skam og de forskellige typer af ondskab kan stå i vejen for dette.

Link til hjemmeside:

dch.dk/sites/dch.dk/files/media/document/301823_Inddragelse%20og%20tillid%20i%20mødet%20mellem%20kommunerne%20og%20borgere%20med%20handicap_PDF-UA.pdf